

Jonas Jablonskis ir Šiaulių krašto žmonės

Giedrė ČEPAITIENĖ
Šiaulių universitetas

Pagrindiniai žodžiai: *tautinė savimonė, asmenybės branda, šiauliečiai, įtaka.*

Jono Jablonskio ryšiai su Šiaulių krašto žmonėmis sietini su keliais kalbininko gyvenimo ir veiklos tarpsniais. Dažniausiai tyrinėtojai atkreipia dėmesį tik į tai, kad kalbininkui po tremties Pskove buvo leista apsigyventi Šiauliuose (čia jis su šeima gyveno 1903–1904 metais), kur jis mokęs vietos inteligentus lietuvių kalbos ir rinkęs kalbinę medžiagą (P a l i o n i s 1957, 10; P i r o č k i n a s 1977, 209–211). Tačiau iš tiesų Jablonskio ryšiai su Šiaulių krašto žmonėmis prasidėjo gerokai anksčiau ir tęsėsi visą gyvenimą.

Pirmasis Šiaulių krašto žmogus, turėjęs įtakos Jablonskio tautinės savimonės formavimuisi, buvo Jonas Šliūpas. Iki šiol tik fragmentiškai užsimenama apie Jablonskio ir šios vienos ryškiausių XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Šiaulių krašto asmenybių – Šliūpo pažintį. Jablonskis susipažįsta su Šliūpu studijuodamas Maskvos universitete (1881–1885 m.), išitraukia į jo vadovaujamos lietuvių studentų draugijos veiklą. Apie šį laikotarpį yra išlikę paties Jablonskio atsiminimai¹: „Tarp universiteto studentų radau nemaža pažįstamų lietuvių. Be didelio noro (‘kitai negalėjau padaryti’) įstojau į lietuvių būrelį. Vienas mano draugas-lietuvius to nepadarė, jo aš nepeikiau, tik pats jam teisingas, jis manęs nepeikė ir pats teisingai neįstojęs. Palengva naujieji draugai, „litvomanų“ kuopelė, ėmė patikti, nors į daugelį vis šnairams tebežiūrėjau. Tarp tų draugų buvo ir Jonas Šliupas, kurs man išrodė visų kruopščiausias, visų darbščiausias. Nesutikti su jais bendruose klausimuose, kuriais buvo lietuvių tautos reikalai, buvo sunku, vienok toji lietuviystė juk ne vienos logikos išradimas: daug svėrė, bent tuokart, ir kiti motyvai, seni idealai ir „lenko“ įspūdžiai. Kad būtų kas galėjęs išrodyti, jog ir mes įstengsime tikrai subusti, kaip vienas žmogus, ir galėsime gyventi tautos gyvenimu, abejojimų, nors kalbėti apie juos nedrįsdavau, turbūt nebūtų buvę. Tarp draugų buvo, žinoma, ir daugiau tokių-pat atšalėlių, bet tie manęs netraukė. Prasidėjus kokiai kalbai, lietuvių lupose tekdavo dažnai girdėti ir rusų kalba. Rasi tai buvo tuokart išteisinama, vienok ant manęs, atgijjančio iš miego lietuvio, visada darydavo labai sunkų įspūdį. Laikas bėgo, ir manėp, ar šaip ar teip, noroms-nenoroms brendo ir augo „litvomanas“. Išbuvęs kokią pusę metų bučiau galėjęs jau atvirai, kur reikiant, pateisinti ir apginti gerąją pusę lietuvių „pasiutimo“: toji pusė metų daug padarė, daug sugriovė, daug

¹ Citatų kalba, rašyba ir skyryba straipsnyje netaisyta.

paiškino. <...> Ėmė rašyti rusų laikraščiuose apie lietuvius. Rašė patįs lietuviai, rašė ir rusai. Praslinko dar keli mėnesiai. Gavome žinią iš Bulgarijos apie užmany-
mą įsteigti lietuvišką laikraštį, paskiriamą visos subundančios Lietuvos reikalams,
apie ‘Ausros’ įsteigimą“ (J a b l o n s k i s 1933, 71–72).

Ši didoka ištrauka atskleidžia kelis dalykus: 1) atvykęs studijuoti į Maskvą ko-
kių nors aiškesnių tautinių aspiracijų Jablonskis neturėjęs; 2) į lietuvių studentų
būrelio veiklą jis išitraukęs ne sąmoningai, bet atsitiktinai; 3) iš visų būrelio daly-
vių didžiausios įtakos Jablonskiui turėjęs Jonas Šliūpas; 4) per pusmetį Jablonskio
tautinė savimonė subrendusi.

Šiuo tarpu svarbu tai, kad tokie asmenybės brandai didžiausią įtaką turėjo
Šliūpas. Pažymėtina, kad Šliūpas buvo keliais mėnesiais jaunesnis už Jablonskį²,
tačiau anksčiau baigęs gimnaziją. Pažinties metu Šliūpas buvo antro kurso studen-
tas. Tačiau, kaip teigia Vaidas Šeferis, „nuo studijų Maskvos universitete pradžios
Šliūpas jau ne tik turi aiškiai regimą tautinę tapatybę, bet ir tampa aktyviu jos sklei-
dėju, jo žodžiais – apaštalu: parengia straipsnį apie Mindaugą, aktyviai prisideda
prie maskviškės ‘Aušros’ [studentų leisto hektografuoto leidinio], o 1882 m. grįžęs
atostogų lankosi Prūsijoje ir nelegaliai gabena per sieną lietuviškų spaudinių“ (Š e -
f e r i s 2006, 62–63).

Taigi Šliūpas, nors tik antrakursis, buvo jau pripažintas lietuvių studentų lyde-
ris. Kaip teigia Juozas Jakštas, Šliūpas į lietuvių studentų draugiją buvo subūręs
net 23 studentus (J a k š t a s 1996, 29–30). Pats Šliūpas atsiminimuose *Maskvoje
1880–1882 m.* šios draugijos atsiradimą prisimena taip: „Drauge su Spuduliu susi-
ieškojome būrelį suvalkiškių iš Marijampolės, kurių bent 10 turėjo stipendijas ir
palyginamai gerai gyveno. Jų buvo susispietę vienon gaspadon apie 8 asmenų, ir
ten tad pradėjome lankytiesi gan dažnai: pamenu Vaicekauską, Sketerį, Jablonskį,
Žemaitį, Kriksčiūną, Jasiulaitį ir kt.“ (Š l i ū p a s 1977, 284). Tautinių klausimų
svarstymas, referatų rengimas, „lavinimasis tautiškoje kalboje“ (Ibid.), be abejo,
klojo Jablonskio tautinės savimonės pamatus, kurie ryškės jau pirmuosiuose nedi-
deliuose 1884–1885 m. *Aušroje* spausdintuose straipsneliuose.

Studijų metais prasidėjusi pažintis su Šliūpu nenutrūko visą kalbininko gyveni-
mą. Tai iliustruoja ir 1924 m. nuotrauka Palangoje, kur įamžintas didžiulis pulkas
žmonių, susirinkusių varduvių proga pasveikinti tris lietuvių tautos patriarchus Jo-
nus: Basanavičių, Šliūpą ir Jablonskį.

Artimesnė Jablonskio pažintis su Šiaulių krašto šviesuomene turėjo prasidėti
1889–1896 m., kai būsimasis lietuvių kalbos normintojas dirbo ir gyveno Mintau-
joje. Tada Jono ir Konstancijos Jablonskių namai tapo lietuvių inteligentų centru.
Čia lankėsi ne tik mintaujiškiai, bet ir svečiai iš tolimesnių apylinkių: iš Rygos at-
vykdavęs Pranas Mašiotas su žmona, iš Joniškio – Gabrielis Landsbergis-Žemkal-
nis, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė. Šiuo laikotarpiu Jablonskis susipažįsta su Žemai-
te, Povilu Višinskiu ir kitais šiauliškiais. Šios pažintys turės įtakos tolesnei darbų
krypčiai. Jablonskis taps Žemaitės raštų pirmuoju redaktoriumi ir leidėju. Drauge
su Višinskiu bus ne tik bendradarbiaujama *Varpe*, bet ir kartu rūpinamasi *Vilniaus
žinių* leidybos reikalais.

² Šliūpas gimė 1861 m. kovo 6 d., o Jablonskis – 1860 m. gruodžio 30 d.

Tačiau rimčiau Šiauliais Jablonskio susidomėta vėliau, kai 1897 m. jau iš-tremtam iš Mintaujos į Revelį (dabar – Talinas) Aleksejus Šachmatovas pasiūlė redaguoti Juškų žodyną. Šį darbą Jablonskis atliko itin kruopščiai: jis ne tik taisė rankraščio klaidas, bet ir tikrino pateiktą medžiagą įvairiose Lietuvos vietose. Jablonskis veikiausiai tikėjosi, kad garsiųjų Rusijos profesorių Šachmatovo ir Filipo Fortunatovo padedamas jis galėsias persikelti į Lietuvą. Dirbdamas prie Juškų žodyno Jablonskis pasinaudojo jau užmegztomis pažintimis: tikrindamas žodyno medžiagą 1897–1898 m. vasaromis jis lankėsi įvairiose Lietuvos vietose, tačiau pa-vyždžių iš Šiaulių apylinkių to meto užrašuose nėra. Bene artimiausios Šiauliams vietovės – Žagarė, Šiluva, Betygala. Vis dėlto 1898–1900 m. vasaromis Jablonskis svečiuojasi Šiaulių krašte: lankosi Ušnėnuose pas Žemaitę, Putvinskių Šilo Pavė-župio dvare tvarko *Lietuviškos kalbos gramatikos* rankraštį, tikslina Antano Juškos žodyno medžiagą. Putvinskių dvaras buvo lietuviškos veiklos centras. Kaip rašė dailininkas Antanas Žmuidzinavičius, Putvinskių namai buvo savotiška to meto kultūros veikėjų susibūrimo vieta (P r e s k i e n i s 1995, 50). Šiuose namuose il-gesniam ar trumpesniam laikui apsidavę Petras Avižonis, Augustinas Janulaitis, Konstantinas Jasiukaitis, Jadvyga Juškytė, Lazdynų Pelėda, Stasys Matulaitis, An-tanas Povylis, Antanas Smetona, Ignas Šlapelis, Petras Vileišis, Višinskis, Žemai-tė ir kt. (Ibid., 50). Vien šios pavardės rodo, kokios įdomios asmenybės burdavosi Šilo Pavėžupyje, deja, išlikę tų dienų atsiminimai labai fragmentiški, nepadedantys susidaryti išsamesnio vaizdo. Tik iš Avižonio atsiminimų galima spręsti, kad *Lietu-viškos kalbos gramatika* Putvinskių dvare buvo tvarkoma pusantro mėnesio, kad visą tą laiką Jablonskis ten viešėjęs su visa šeima, o prie rankraščio drauge su tal-kininkais dirbdavęs nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro, net dvaro darbininkams buvę nuostabu, kad ponai vis sėdį ir rašą (A v i ž o n i s 1930, 53–55). Smetona prisimena kitą svarbų dalyką: svečių gausa veikiausiai trikdė, neleido susikaupti prie pagrindinio darbo, tad Jablonskis iš Šilo Pavėžupio persikėlė kitan – Grauzi-kų – dvarelin. Ten drauge išvykę ir Avižonis, Žemaitė, Smetona. Kaip prisimena pastarasis, Jablonskis „dirbo kiauras dienas,usių galvą kandomas, kad net jo uolioji talka, užsispyrėlis P. Avižonis, pavargdavo. Žemaitė buvo kaip ir gyvasis kalbos šaltinis: kur Jablonskis abejodavo sintaksėje ar etimologijoje, ten jis jieš-kodavo atsakymo žemaičių tarmėje. Šiek tiek padėdavau ir aš [Antanas Smetona] savąja tarme. Bet man buvo skirtas kitas uždavinys: Jablonskio prižiūrimam perra-šyti kai kurie Valančiaus raštai. Tas darbas buvo sumanytas *Tėvynės Sargo* žmonių, labiausiai kun. Tumo, to laikraštėlio redaktoriaus“ (S m e t o n a 1990, 415).

Šio laikotarpio Jablonskio ryšiai su šiauliškiais jau keleriopi: čia jis randa prie-globstį, yra remiamas materialiai; kita vertus, čia yra galimybių susitikti su krašto šviesuoliais, drauge diskutuoti įvairiausiai klausimais, pagaliau čia Jablonskio fi-gūra iškyla kaip autoriteto, į kurį galima atsiremti svarstant įvairius lietuvių kalbos teorijos ir praktikos klausimus. Ne vienas Putvinskių dvaro lankytojas didžiulis, kad jam tekę čia bendrauti su Jablonskiu, geriausiu to meto lietuvių kalbos moko-vu. Aiškėja ir dar vienas Jablonskio asmenybės bruožas: jis nuolat skatina šviesuo-menę dirbti savo tautos, jos ateities labui. Šis bruožas išryškėja kitame Smetonos atsiminimų fragmente: „Keliaudami ar svečiuose kur būdami, šnekėdavomės ne

tik apie lietuvių kalbą, bet ir apie kitus dalykus, lytinčius mūsų atgimstantį kraštą. Kaip kiekviena proga, taip ir dabar Jablonskis inrodinėjo, kad lietuviams mokslieiviams reikia rinktis toks mokslas, kad jį išėję galėtų palikti savo krašte. Tenka, sako, rinktis ne tai, kas patinka, o tai, kas reikia. Kunigas, teisininkas ir gydytojas gali verstis Lietuvoje, gali čia gyventi savarankiškai, neprivalydami jį ieškoti vietos rusų valdžios instaugose. Šitokiais inrodinėjimais jis ne vieną lietuvių jaunikaitį yra palenkęs eiti teisininko ar gydytojo mokslus. Politiškai imant tai nebuvo klaida. Intelligentų Lietuvoje tuomet kaip ir nebuvo, o be jų nebuvo kas šviečia liaudį, kas žadina jos tarpe tautos susipratimą“ (Ibid., 414–415).

Šitai atsispindi ir Jablonskio laiškuose. 1901 m. gruodžio mėnesio laiškuose Šachmatovui bent porą kartų kalbama apie norą apsigyventi Šiauliuose. Viename iš jų plačiau paaiškinama, kodėl pasirinkti Šiauliai: „Manau nuo kitos vasaros su šeima apsigyventi Šiauliuose (Kauno gub.): vieną sūnų reikės leisti į Šiaulių gimnaziją, be to, Šiauliai – tos teritorijos, kuri bus mano tyrinėjimų objektas, svarbiausias miestas (prie geležinkelio), Šiauliuose lengva rasti žmonių, kurie perrašys žodyną, parengtą spausdinti“ (J a b l o n s k i s 1985, 306).

Į Šiaulius Jablonskis atsikėlė po metų – 1903 m. vasarą, kai 1903 m. kovo 12 d. jam buvo leista likusį bausmės laiką gyventi Kauno gubernijoje. Apsigyventi Vilniuje ar Kaune Jablonskiui buvo uždrausta. Jis pasirinko Šiaulius. 1903 m. kovo pradžioje rašė Višinskiui: „Mano žmona buvo Peterburge ir patyrė, jog ir man *turbūt leista bus* grįžti į Kauno guberniją ir atbūti priežiūros laiką namie. Laukiu prieš Velykas tikros žinios. Paleistas važiuosiu tiesiai į Šiaulius ir gyvesiu Šiauliuose“ (Ibid., 394). Višinskis, gavęs šią žinią, skubėjo ir kitiems ją pranešti. 1903 m. balandžio 7 d. jis rašė Mortai Zauniūtei, ištikimai *Varpo* bendradarbei: „Jablonskis grįžta į Lietuvą, pradžioj ateinančio mėnesio ketina jau nutūpti Šiauliuose. Velykas jau čia žada apvaikščioti, nuo vasaros žada paimti pačią su vaikais. Džiaugiuosi labai, tą žinią gavęs“ (V i š i n s k i s 1964, 457).

Šiauliuose Jablonskis jautėsi esąs tarp savųjų. Višinskis, grafai Zubovai, Venclauskių šeima – tai žmonės, laukę Jablonskio ir jį rėmę. Policijos prižiūrimas asmuo, suprantama, ir tikėtis negalėjo valdiškos tarnybos. Tačiau išeitis tuoj buvo rasta – Jablonskis įdarbinamas grafų Zubovų bibliotekoje ir archyve. Tai ne tik garantavo duonos kąsnį, bet ir buvo gera priedanga visai kitai Jablonskio veiklai. Juk apsigyvenęs Šiauliuose jis vėl atnaujino bendradarbiavimą *Varpe*, toliau redagavo Juškų žodyną, ėmėsi tvarkyti Žemaitės raštus, vadovavo slaptiesiems lietuvių kalbos kursams. Beje, dirbdamas Zubovų archyve, Jablonskis suorganizuoja lietuvių studentų būrelį Šiaulių ekonomijos archyvui tvarkyti. Aktyvūs šio būrelio nariai buvo Augustinas Janulaitis, Vladas Požela, Peliksas Bugailiškis – t. y. tie Šiaulių krašto žmonės, kurie vėliau taps aktyviais tautinio judėjimo dalyviais (B u g a i l i š k i s 1994, 165). Čia, Šiauliuose, rūpintasi ir tautosakos rinkimo reikalais. Šitaip manyti leistų kai kurios 1905 m. spalio 5 d. Jablonskio laiško Jonui Basanavičiui mintys. Šiame laiške Jablonskis vardija, ką išsiunčias Basanavičiui. Be kitų dalykų, minimos studento Bugailiško surinktos dainos, pasakos. Iš Šiaulių Jablonskis rašo laiškus Jurgiui Šauliui, Višinskiui, Zauniūtei... Dirbta iš tikro daug. Ir visa tai – esant nuolatinei policijos priežiūrai, auginant ketvertą atžalų.

Šiauliuose ir baigiasi viešoji policijos priežiūra (1904 m. kovo 19 d.). Čia Jablonskis sulaukia pačios maloniausios žinios – 1904 m. balandžio 24 d. panaikintas lotyniškosios abėcėlės draudimas. Beje, šito įsako Jablonskis tikėjosi dar gyvendamas Pskove. Anksčiau cituotame laiške Višinskiui jis pasakojo apie žurnalo *Novoje vremia* 1903 m. kovo 5 d. numeryje esantį straipsnį „Vopros o litovskoj pismienosti“, kuriame, be kita ko, esą rašoma: „čiem skorijeje budiet otmienieno zaprieščienijie piečiatat litovskijie i žmudskijie knigi litovsko-latinskim šriftom, tiem vygodnziejie budiet dlia ruskovo diela v Sieviero-Zapadnom krajie“; Jablonskis trumpai priduria: „Iš visko matyti, jogei spauda bus veikiai leista. Budiem posmotriem“ (J a b l o n s k i s 1985, 393). Birželio 12 dieną Kairių dvare didieji „litomanai“ organizuoja vakarą, kur vaidinti „gyvieji paveikslai“, dainuotos lietuviškos dainos, rinkti vakaro „karaliai“. Jais buvo paskelbti Pečkauskaitė ir Jablonskis. Šis vakaras – tarsi šiauliečių atsisveikinimas su Jablonskiu.

Nors po 1904 m. vasaros Jablonskis nebegrižo gyventi į Šiaulius, tačiau šis miestas dar ne kartą šmėkščiojo jo gyvenimo kelyje, dar ne kartą Šiauliai buvo minimi Jablonskio laiškuose. Mat ir po spaudos draudimo panaikinimo Jablonskio klajonės nesibaigė: Vilnius–Panevėžys–Brestas–Gardinas–Veližas... Nuolatinė įtampa, tremtys, alinantis darbas sekino sveikatą, mažino jėgas. Į Brestą Jablonskis išvyko užsidirbti: užkampio gimnazijos mokytojams buvo palyginti neblogai mokama, o gausiai šeimai išlaikyti reikėjo lėšų. Tačiau padirbėjęs čia vos metus (nuo 1909 m. rudens), Jablonskis pasijuto prastai. Savo bičiuliui Kazimierui Jokantui 1911 m. sausio 10 d. jis rašė: „O darbo dabar turiu daugybę ir jaučiuosi pavargęs. Aną dieną ėmiau ir nuėjau pasikalbėti su gydytoju. Liepė daug ėsti, vaikščioti, gerti po pietų po stiklą vandens, imti po du kartu antisklerozino, mažiau dirbti ir laukti vasaros: vasarą reikėsia visiškai pailsėti, gal kur ir išvažiuoti teksią...“ (Ibid., 160). Nežinia, kas daugiau – fizinė negalia ar dvasios ramybės siekimas – skatino Jablonskį veržtis iš Bresto. Tame pačiame laiške jis užsiminė: „Pavasarių ir vasarą ketinu sukurst rūpinties, kad mane į Kauną, Vilnių arba Šiaulius iš čia nukeltų. Turiu tam visą planą išdirbęs“ (Ibid.). Ši mintis – grįžti į Lietuvą – vis nedavė ramybės. 1912 m. kovo 31 d. Jokantui taip rašė: „Nuo šios vasaros esu pasiryžęs *visa ką daryti*, kad galima būtų pabėgti iš čia į Gardiną, Kauną arba Vilnių; turiu, man rodos, šiek tiek ir šansų. Jei kitur negausiu, tai prašysiuos į Šiaulius (tenai tikrai būsianti vakansija)“ (Ibid., 161). Suprantama, Šiauliai minimi paskutinėje vietoje: bus gerai ir jie, jei kitur vietos negausias... Didžiulis troškimas grįžti Lietuvon atsispindi ir 1912 m. birželio 6 d. iš Bresto rašytame laiške Basanavičiui: „Gerbiamasis. Pernai buvau padavęs prašymą, kad mane iškeltų į saugesnę vietą (į Lietuvą); buvau pridėjęs ir gydytojo paliudymą (reumatizmas, sklerozas, inkstų liga...). Mane paskyrė „kandidatu“... Šiomet priminiau tik Daugialai [mokyklų inspektoriui], kad aš laukiu iškeliant iš Bresto. Čia man *drėgna*, turiu ir šiomet važiuoti į užsienius gydytis. Pakalbėk Tamsta su Dg-la: jis daug ką gali padaryti. Man geriausiai tiktų Kaunas, Gardinas, Šiauliai, Vilnius. Tamstos Jablonskis“ (Ibid., 73). Tų pačių metų rugpjūčio 15 dieną jau iš Bad Elsterio (ten Jablonskis gydėsi) rašytame laiške Basanavičiui kiek plačiau paaiškinamas siekis grįžti į Lietuvą: „Kad mane paskirtų Šiaulių

mokytoju (į Panevėžį manęs negali skirti – tenai realinė tėra mokykla), galėčiau tenai būti ir lietuvių kalbos mokytoju. Aš prašiausi į Gardiną, Kauną, Šiaulius, Vilnių, išrasdamas jas sveikomis vietomis... Rūpėjo man, žinoma, ir apskritai lietuvių gyvenamosios vietos, rasit daugiau kaip tų vietų oro sveikumas ar sausumas... Vilniuje kada kalbėjom apie žodyno (Jušk.) paėmimą į savo rankas, svajojau, žinoma, tiktai apie Lietuvą: ir tas žodynas sunku redaguoti negyvenant Lietuvoje (lietuvių gyvenamose vietose). Gardinas arba Vilnius tam darbui, žinoma, nekenktų: iš ten susisiekti su lietuvių (žmonių, kalbančių lietuviškai) vietomis žodyno reikalais labai nesunku. Šiauliuose buvo ir vieta filologui, – *kodėl jie manęs į Šiaulius neskyrė* (išskirta mano – G. Č.)?“ (Ibid., 74).

Basanavičius kiek galėdamas padėjo Jablonskiui: nuo 1912 m. rugpjūčio pastarasis perkeliamas į Gardiną. Iš čia Lietuva – ranka pasiekiamą, ir vis dėlto tai – ne Lietuva, ne lietuvių žemės. Jablonskis kaip niekada nori „namo“. Tebetraukia Vilnius, Kaunas ir... Šiauliai. 1913 m. birželio 7 d. rašytame laiške savo mokiniui, slapųjų lietuvių kalbos kursų Šiauliuose lankytojui Merkeliui Račkauskui, Jablonskis užsimena: „Turiu pažymėti, kad Šiauliai dabar ir man parūpo: į Kauną gauties tuo tarpu negaliu, tai pradėjau pertraktacijas su vienu Šiaulių klasiku, kad su manim mainytųsi“ (Ibid., 264). Beje, Jablonskis ne tik pats bandė gauti vietą Šiaulių gimnazijoje, bet ir stengėsi padėti čia įsikurti kitiems po tolimiausius Rusijos imperijos užkampius išmėtytiems lietuviams inteligentams. Vienas iš tokių žmonių, kuriais rūpinosi Jablonskis, buvo jau minėtasis Račkauskas. Apie savo pastangas rasti jam darbą Jablonskis rašė keliuose laiškuose. Iš Gardino 1913 m. vasarą išsiųstame laiške pranešė: „Kiek žinau, nuo šios vasaros tikrai bus vakansijų Tamstai: Breste (Gardino gub.) arba Gardine, arba Šiauliuose.“ Kartu patikslino: „Jei pats aš išsikelsiu į Šiaulius (tuo aš ketu rūpintis dabar), tad bus vakansija Gardine arba Breste“ (Ibid., 267).

Laiškuose Račkauskui atsispindi ir Jablonskio pagarba žmogui, čia paaiškinamos visos, adresatui gal ir nelabai malonios, bet būtinos žinoti aplinkybės. 1913 m. birželio 7 d. laiške iš Gardino, be kitų dalykų, Jablonskis pastebi: „Norėčiau, jei leis sveikata, dar kokius trejus metus būti mokytoju, paskui reikėtų jau ir visiškai pasitraukti. Tuos dvejus–trejus metus norėčiau ir pats aš pačioje Lietuvoje pagyventi, taigi nepyk, jei šiuo kartu užbėgčiau Tau už akių. Tik pats labai abejoju, ar duos man apygarda vietą Šiauliuose: vienus metus tebus kurioje gimnazijoje, kuratorius, kiek žinau, nenoromis leidžia kelties kur kitur. Jei manęs nekeltų šiuo tarpu į Šiaulius (labai neužsipulsiu), būtinai pasirūpysiu, kad Sveikas tenai patektum“ (Ibid., 264). Rūpinimusi, kad lietuviai grįžtų Lietuvon, alsuoja Jablonskio 1913 m. birželio 6 d. laiškas Liudui Girai: „Gerbiamasis. Vilniaus mokslo apygardoje yr kelios vietos klasikams (gimnazijose). Ar nepanorėtų gauti vietos Mickevičius? Jei sveikas žinai jo adresą, ar nenurašytum jam? Bus, kiek žinau, vietų Šiauliuose, Gardine, Breste. Tiek tuo tarpu – Jablonskis“ (Ibid., 114). Spėjama, kad šiame laiške minimas Mickevičius – Vincas Krėvė, tuo metu dirbęs gimnazijoje Baku. Galima teigti, kad Jablonskis nuolat domėjosi Šiauliais, ypač gimnazijos mokytojais.

Taigi Jablonskio ryšiai su Šiauliais ir šio krašto žmonėmis buvo keleriopi. Šiau-

liuose ir jų apylinkėse Jablonskio lankytasi 1889–1896 m., o 1903–1904 m. gyventa su šeima. Su Šiaulių krašto žmonėmis Jablonskį sieja visuomeninė veikla. Šiauliškis Šliūpas pastūmėjo Jablonskį į tautinę veiklą, sužadino jo tautines aspiracijas, o pasiturintys Šiaulių krašto žmonės (Putvinskiai, Zubovai) rėmė Jablonskį ir jo šeimą. Gyvendamas Šiauliuose Jablonskis pirmą kartą ėmė mokyti lietuvių kalbos slaptųjų kursų lankytojus – berniukų ir mergaičių gimnazijų mokinius. Kita vertus, pats Jablonskis įtraukė į tautinio atgimimo veiklą nemažą būrį Šiaulių krašto žmonių. Jis buvo autoritetas ne tik bendraamžiams, bet darė įtaką ir Šiaulių gimnazistams, iš šio krašto kilusiems studentams. Gyvendamas už Lietuvos ribų Jablonskis ne kartą svarstė galimybę ir stengėsi gauti mokytojo vietą Šiaulių gimnazijose, apie atsiradusias galimybes įsidarbinti Šiauliuose informuodavo savo buvusius mokinius.

Literatūra

- A v i ž o n i s 1930 – Petras Avižonis, „Žodis kitas apie Joną Jablonskį“, *Kalba*, 1 (šas. 2), 53–55.
- B u g a i l i š k i s 1994 – Peliksas Bugailiškis, *Gyvenimo vieškeliais*, Šiauliai: Šiaulių „Aušros“ muziejus.
- J a b l o n s k i s 1933 – *Jablonskio raštai* (redaktorius Juozas Balčikonis), 1, Kaunas: Švietimo ministerijos leidinys, 344.
- J a b l o n s k i s 1985 – *Jono Jablonskio laišakai* (sudarė Arnoldas Piročkinas), Vilnius: Mokslas.
- J a k š t a s 1996 – Juozas Jakštas, *Dr. Jonas Šliūpas: jo raštai ir tautinė veikla*. Fotografuotinis leidimas, Šiauliai: Saulės delta.
- P a l i o n i s 1957 – Jonas Palionis, „J. Jablonskis ir jo lietuvių kalbos vadovėliai“, Jonas Jablonskis, *Rinktiniai raštai*, 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 7–61.
- P i r o č k i n a s 1977 – Arnoldas Piročkinas, *Prie bendrinės kalbos ištakų*, Vilnius: Mokslas.
- P r è s k i e n i s 1995 – Bronius Prėskienis, *Jovaras*, Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
- S m e t o n a 1990 – Antanas Smetona, *Rinktiniai raštai*, Kaunas: Menta.
- Š e f e r i s 2006 – Vaidas Šeferis, „Tautinė tapatybė lietuvių biografijose (Jonas Basanavičius, Jonas Šliūpas, Vincas Kudirka)“, *Literatūra*, 48 (5), 45–76.
- Š l i ū p a s 1977 – Jonas Šliūpas, *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Vaga.
- V i š i n s k i s 1964 – Povilas Višinskis, *Raštai*, Vilnius: Vaga.

Giedrė Čepaitienė

Jonas Jablonskis ir Šiaulių krašto žmonės

S a n t r a u k a

Pagrindiniai žodžiai: *tautinė savimonė, asmenybės branda, šiauliečiai, įtaka.*

Straipsnyje analizuojami kalbininko Jono Jablonskio santykiai su Šiauliais ir šio krašto žmonėmis. Remiantis kalbininko laiškais, amžininkų prisiminimais, kitų tyrėjų pastabomis paryškinamos Jablonskio posūkiu tautinės veiklos link aplinkybės ir daromos išvados. Šiauliuose ir jų apylinkėse Jablonskis lankytasi 1889–1896 m., o 1903–1904 m. gyventa su šeima. Su Šiaulių krašto žmonėmis Jablonskį siejo visuomeninė veikla. Šiauliškis Šliūpas pastūmėjo Jablonskį į tautinę veiklą, sužadino jo tautines aspiracijas, o pasiturintys Šiaulių krašto žmonės (Putvinskiai, Zubovai) rėmė Jablonskį ir jo šeimą. Gyvendamas Šiauliuose Jablonskis pirmą kartą ėmė mokyti lietuvių kalbos slaptųjų kursų lankytojus – berniukų ir mergaičių gimnazijų mokinius. Kita vertus, pats Jablonskis įtraukė į tautinio atgimimo veiklą nemažą būrį Šiaulių krašto žmonių. Jis buvo autoritetas ne tik bendraamžiams, bet turėjo įtakos ir Šiaulių gimnazistams, iš šio krašto kilusiems studentams. Gyvendamas už Lietuvos ribų Jablonskis ne kartą svarstė galimybę ir stengėsi gauti mokytojo vietą Šiaulių gimnazijose, apie atsiradusias galimybes įsidarbinti Šiauliuose informuodavo savo buvusius mokinius.

Giedrė Čepaitienė

Jonas Jablonskis and the People of Šiauliai Region

S u m m a r y

Keywords: *national self-consciousness, maturity of personality, citizens of Šiauliai city, influence.*

The relationship of linguist Jonas Jablonskis with Šiauliai and the people of this region are analyzed in this article. Jablonskis' turning towards national movement is emphasised based upon his letters, memoirs of contemporaries and other researches' notes; also generalized conclusions are presented. In the years 1889-1896, Jablonskis visited Šiauliai and the region and in the years 1903–1904 he lived there with his family. Jablonskis was related to the people of Šiauliai Region by social activity. On the one hand, Šliūpas from Šiauliai motivated Jablonskis to participate in the national movement and awoke his national aspirations, while wealthy citizens of Šiauliai Region supported Jablonskis and his family (the Putvinskiai, the Zubovai). While living in Šiauliai, Jablonskis began to teach the Lithuanian language the participants of secret courses – pupils of gymnasiums for boys and girls. On the other hand, Jablonskis himself involved a great number of people of Šiauliai Region into the movement of national revival. He was an authority not only for his contemporaries

but influenced the gymnasium students of Šiauliai and the students from this region. While living abroad, Jablonskis thought of the opportunity and tried to get a place in Šiauliai Gymnasiums. He informed his former pupils about the opportunities to get a job in Šiauliai.

G I E D R Ė Č E P A I T I E N Ė
Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[g.cepaitiene@splius.lt]